

ΓΝΩΜΗ της Ο.Κ.Ε.

Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού (Έκθεση έτους 2006 - Άρθρο 18 του Ν. 3304/2005)

Αθήνα, 3 Ιουλίου 2007

Διαδικασία

Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος (Ο.Κ.Ε.), σύμφωνα με το άρθρο 18 του Ν. 3304/2005 «για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού», εκδίδει ετήσια έκθεση για τις εξελίξεις ως προς την εφαρμογή του νόμου αυτού, στην οποία περιλαμβάνει και προτάσεις προς την Κυβέρνηση και τους κοινωνικούς εταίρους για την προώθηση των αρχών της ίσης μεταχείρισης, καθώς και τη λήψη μέτρων κατά των διακρίσεων.

Σε υλοποίηση της ανωτέρω διάταξης, η Εκτελεστική Επιτροπή της Ο.Κ.Ε. συνέστησε Επιτροπή Εργασίας, αποτελούμενη από τις κυρίες **Μαργαρίτα Ζούλοβιτς** και **Γιώτα Γαζή** και τους κ.κ. **Γεώργιο Τσατήρη**, **Δημήτρη Πολίτη**, **Βασίλειο Ξενάκη** και **Νικόλαο Λιόλιο**. Ως Πρόεδρος της Επιτροπής Εργασίας ορίστηκε ο κ. **Ν. Λιόλιος**.

Στις εργασίες της Επιτροπής Εργασίας μετείχαν ως εμπειρογνώμονες

η κα **Αναστασία Κουτσιβίτου** και οι κ.κ. **Γεώργιος Αλεξιάς** και **Κωνσταντίνος Μποτόπουλος**. Τον επιστημονικό συντονισμό της Επιτροπής είχαν οι επιστημονικοί συνεργάτες της Ο.Κ.Ε. **Δρ. Όλγα Αγγελοπούλου** και **Δρ. Αθανάσιος Παπαϊωάννου**. Ερευνητική στήριξη παρείχε από πλευράς Ο.Κ.Ε. η Υπεύθυνη Αρχείου-Βιβλιοθήκης κα **Βαρβάρα Γεωργοπούλου**.

Η Επιτροπή Εργασίας ολοκλήρωσε τις εργασίες της σε πέντε (5) συνεδριάσεις, ενώ η Εκτελεστική Επιτροπή διαμόρφωσε την εισήγησή της προς την Ολομέλεια στη συνεδρίασή της στις 18/06/2007.

Η Ολομέλεια της Ο.Κ.Ε., στην οποία εισηγητές ήταν ο κ. **Πολίτης** και η κα **Ζούλοβιτς**, αφού ολοκλήρωσε τη συζήτηση για το θέμα στη συνεδρίαση της **3ης Ιουλίου 2007**, διατύπωσε την **υπ' αριθ. 183 Γνώμη** της Ο.Κ.Ε.

Πρόλογος

Το κείμενο που ακολουθεί αποτελεί τη δεύτερη ετήσια έκθεση που συντάσσει η Ο.Κ.Ε. για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.

Για τη σύνταξη αυτής της Έκθεσης ελήφθησαν υπ' όψιν η Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη, οι απόψεις που απέστειλε εγγράφως το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (Σ.ΕΠ.Ε.) καθώς και μη κυβερνητικές οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.) στις οποίες είχε απευθυνθεί η Ο.Κ.Ε. προκειμένου να καταθέσουν τις απόψεις τους για το θέμα (πλήρης κατάλογος των Μ.Κ.Ο. προς τις οποίες απευθύνθηκε η Ο.Κ.Ε. με παράλληλη επισήμανση όσων Μ.Κ.Ο. ανταποκρίθηκαν παρατίθεται στο τέλος της Έκθεσης ως Παράρτημα). Επισημαίνεται ότι δεν ελήφθη απάντηση

από την Επιτροπή του Υπουργείου Δικαιοσύνης που, κατά το νόμο, είναι αρμόδια για τη διερεύνηση υποθέσεων άνισης μεταχείρισης στον ιδιωτικό τομέα (πλην των εργασιακών ζητημάτων που υπάγονται στο Σ.ΕΠ.Ε.).

Η Ο.Κ.Ε., όπως και πέρυσι, θεωρεί χρήσιμο για τον αναγνώστη, αλλά και θεσμικά αναγκαίο, να παραθέσει σύντομες περιλήψεις των εκθέσεων/απόψεων των επίσημων φορέων της Πολιτείας που διερευνούν φαινόμενα άνισης μεταχείρισης (εν προκειμένω του Συνήγορου του Πολίτη και του Σ.ΕΠ.Ε.), ενώ σε ιδιαίτερα κεφάλαια περιέχονται: α) οι κυριότερες από τις επισημάνσεις διεθνών οργανισμών και μη κυβερνητικών οργανώσεων που αφορούν στα ζητήματα αυτά και β) τα βασικότερα σημεία από την έκθεση 2006 της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την ισότητα και τη μη διακριτική μεταχείριση σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ Ε.Ε.

Σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση για το 2006 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹, για την Ισότητα και τη μη διακριτική μεταχείριση, τον τελευταίο χρόνο σημειώθηκαν σημαντικές εξελίξεις τόσο όσον αφορά τη νομοθεσία, όσο και άλλες μορφές δράσης, στις προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) για την καταπολέμηση των διακρίσεων και την εξασφάλιση ισότητας ευκαιριών για όλους στην Ευρώπη.

Καταρχήν και παρά τις καθυστερήσεις σε ορισμένες χώρες, τα περισσότερα κράτη μέλη της Ε.Ε. έχουν ολοκληρώσει την ενσωμάτωση των σχετικών οδηγιών στα εθνικά τους δίκαια.

Επίσης, ολοκληρώνεται άμεσα η εκπόνηση ενός σημαντικού αριθμού ερευνών και μελετών οι οποίες δρομολογήθηκαν τα προηγούμενα χρόνια, στο πλαίσιο του Προγράμματος Δράσης κατά των διακρίσεων, οι οποίες θα εκδοθούν κατά τη διάρκεια του 2007 και έχουν ως στόχο τη βελτίωση της κατανόησης των θεμάτων που έχουν σχέση με τις διακρίσεις. Τα πορίσματα αυτών των ερευνών θα αποτελέσουν αντικείμενο συζητήσεων σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.

Τέλος, δέκα έτη μετά το ευρωπαϊκό έτος κατά των φυλετικών διακρίσεων και έξι έτη μετά την έγκριση των σημαντικών νόμων κατά των διακρίσεων, η Ε.Ε. αυξάνοντας τις προσπάθειές της για την προώθηση των ίσων ευκαιριών και βασιζόμενη στην επιτυχία του κοινοτικού προγράμματος δράσης

για την καταπολέμηση των διακρίσεων, όρισε το 2007 ως το Ευρωπαϊκό Έτος ίσων ευκαιριών για όλους.

Όπως αναφέρεται στην ίδια Έκθεση, αν και τα προηγούμενα χρόνια σημειώθηκε μεγάλη πρόοδος, οι διακρίσεις παραμένουν ακόμα πραγματικό βίωμα για πολλούς ανθρώπους στις κοινωνίες μας.

Στην Έκθεση διαπιστώνεται μεταξύ άλλων ότι:

Οι περισσότεροι Ευρωπαίοι πιστεύουν ότι η εθνοτική καταγωγή, η θρησκεία, η αναπηρία ή η ηλικία ενός ατόμου μπορούν να αποτελέσουν εμπόδιο στην εύρεση εργασίας, ακόμη και αν διαθέτει τα ίδια προσόντα με τους υπολοίπους.

Οι ηλικιωμένοι έχουν ποσοστό απασχόλησης 40%, τη στιγμή που ο συνολικός μέσος όρος της Ε.Ε. είναι 62%, κάτι που δείχνει τις σοβαρές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στην εύρεση εργασίας.

Μόνο το 47% των ατόμων με ειδικές ανάγκες έχουν εργασία, όταν το 10% του πληθυσμού της Ε.Ε. έχει μια αναπηρία.

Οι μετανάστες και οι εθνοτικές μειονότητες που ζουν σε υποβαθμισμένες αστικές περιοχές αντιμετωπίζουν συχνά διπλό κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού - εξαιτίας του τύπου κατοικίας τους και εξαιτίας της εθνοτικής καταγωγής τους.

1. Ετήσια Έκθεση 2006 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Ισότητα και μη διακριτική μεταχείριση» (Σεπτέμβριος 2006). Δημοσιεύεται στην ιστοσελίδα <http://www.europa.eu>. Είναι διαθέσιμη και στη βιβλιοθήκη της Ο.Κ.Ε.

Οι γυναίκες αμείβονται ακόμη κατά μέσο όρο 15% χαμηλότερα από ό,τι οι άνδρες για την ίδια εργασία και καταλαμβάνουν ακόμη μόνο το ένα τέταρτο των κοινοβουλευτικώνεδρών στην Ε.Ε.

Περισσότεροι από τους μισούς ομοφυλόφιλους ή αμφιφυλόφιλους αντιμετώπισαν προκαταλήψεις στο σχολείο ή την οικογένειά τους.

Σε ό,τι αφορά την ανακήρυξη του 2007 ως Ευρωπαϊκού Έτους ίσων ευκαιριών, η Έκθεση τονίζει ότι στόχος είναι να δοθεί νέα ώθηση στην καταπολέμηση των διακρίσεων στους τομείς του φύλου, της εθνικής ή φυλετικής καταγωγής, της ηλικίας, του γενετήσιου προσανατολισμού, της αναπηρίας, της θρησκείας ή των πεποιθήσεων- σε όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής, όπου μπορεί να υπάρξει άδικη ή άνιση μεταχείριση. Έμφαση θα δοθεί στην προσέγγιση του ευρύτερου κοινού και στην ενημέρωση των ανθρώπων σχετικά με τα δικαιώματά τους στην ίση μεταχείριση².

Ο κεντρικός σκοπός του Ευρωπαϊκού Έτους 2007, είναι να υπογραμμισθεί ότι ισότητα δε σημαίνει ομογενοποίηση. Η εφαρμογή της αρχής της ισότητας πρέπει να βασίζεται στις διαφορές και στη διαφορετικότητα έτσι, ώστε να διασφαλιστεί ότι ο καθένας πραγματικά απολαμβάνει ίσης μεταχείρισης.

Οι δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του Ευρωπαϊκού Έτους θα οργανωθούν με γνώμονα τέσσερις έννοιες κλειδιά που αποτελούν και τους βασικούς στόχους του Έτους:

α. Δικαιώματα

Θα γίνει προσπάθεια ευαισθητοποίησης όσον αφορά το δικαίωμα της ισότητας και της μη διάκρισης, καθώς και όσον αφορά το πρόβλημα των πολλαπλών διακρίσεων. Το Ευρωπαϊκό Έτος θα επικεντρωθεί στη διάδοση του μηνύματος ότι όλα τα άτομα έχουν δικαίωμα σε ίση μεταχείριση, και τούτο ανεξαρτήτως φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού. Επιπλέον, το Έτος θα επιτρέψει στους πληθυσμούς που κινδυνεύουν από διακρίσεις να γνωρίσουν καλύτερα τα δικαιώματά τους και την ισχύουσα κοινοτική νομοθεσία όσον αφορά την αποτροπή των διακρίσεων.

β. Εκπροσώπηση

Πρόκειται για δράσεις με στόχο την προώθηση του διαλόγου σχετικά με τους τρόπους ενίσχυσης της συμμετοχής στην κοινωνία των ομάδων που είναι θύματα διακρίσεων, καθώς και της ισότιμης συμμετοχής ανδρών και γυναικών. Το Ευρωπαϊκό Έτος θα ενθαρρύνει τον προβληματισμό και τη συζήτηση σχετικά με την ανάγκη προώθησης της μεγαλύτερης συμμετοχής τους στις ενέργειες που αποσκοπούν στην καταπολέμηση των διακρίσεων αυτών σε όλους τους τομείς και όλα τα επίπεδα.

γ. Αναγνώριση

Θα διευκολυνθεί η θετική αντιμετώπιση της πολυμορφίας και της ισότητας με ανάδειξη της θετικής συνεισφοράς που τα άτομα, ανεξαρτήτως φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας ηλικίας ή γενετήσιου

---

2. Σημειώνεται ότι το Ευρωπαϊκό Έτος λαμβάνει υπόψη του το φύλο, τους διαφορετικούς τρόπους δηλαδή με τους οποίους οι γυναίκες και οι άνδρες υφίστανται διακρίσεις με βάση τους ως άνω λόγους.

προσανατολισμού, μπορούν να παρέχουν στην κοινωνία ως σύνολο.

δ. Σεβασμός

Στόχος είναι η προώθηση μιας κοινωνίας με αυξημένη συνοχή. Το Ευρωπαϊκό Έτος θα ευαισθητοποιήσει τους πολίτες όσον αφορά τη σημασία της εξάλειψης των στερεοτύπων, των προκαταλήψεων και της βίας, της προώθησης των καλών σχέσεων μεταξύ των μελών της κοινωνίας και ιδιαίτερα μεταξύ των νέων, καθώς επίσης και της προώθησης και διάδοσης των αρχών που ενισχύουν την καταπολέμηση των διακρίσεων.

Οι ενέργειες για την εξυπηρέτηση των ως άνω στόχων θα επικεντρωθούν:

α) στη διοργάνωση συναντήσεων και εκδηλώσεων,

β) στη διοργάνωση εκστρατειών ενημέρωσης, προώθησης των εννοιών της ίσης μεταχείρισης και εκπαίδευσης,

γ) στην εκπόνηση ερευνών ή μελετών

σε κοινοτική ή εθνική κλίμακα.

Στο πλαίσιο του Έτους ήδη διοργανώθηκε η πρώτη Σύνοδος Κορυφής για την ισότητα, εκστρατεία ευαισθητοποίησης για τα μέτρα της Ε.Ε. κατά των διακρίσεων σε όλη την Ευρώπη, και έρευνα σχετικά με τις νοοτροπίες των ανθρώπων απέναντι στην πολυμορφία στην Ευρώπη: αυτές είναι μερικές μόνο από τις πρωτοβουλίες που σχεδιάστηκαν για το 2007 σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Επιπλέον, έχουν προγραμματισθεί εκατοντάδες δράσεις που θα λάβουν χώρα σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο κάθε κράτους μέλους. Σημειώνεται ότι το ευρωπαϊκό έτος στοχεύει στην αποκέντρωση των δράσεων και στην αντιπροσώπευση όσο το δυνατόν περισσότερων ανθρώπων και οργανώσεων που εμπλέκονται άμεσα σε θέματα των διακρίσεων. Σε αυτές περιλαμβάνονται οι συνδικαλιστικές οργανώσεις, οι εργοδότες οι οργανώσεις νεολαίας, οι οργανώσεις που εκπροσωπούν άτομα που αντιμετωπίζουν άνιση μεταχείριση και οι τοπικές και περιφερειακές αρχές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ

ΕΚΘΕΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ ΓΙΑ ΤΟ 2006

Ο Συνήγορος του Πολίτη (ΣτΠ), ως φορέας προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης, εξέδωσε έκθεση για το 2006, καταγράφοντας τις περιπτώσεις καταγγελιών πολιτών για αθέμιτες διακρίσεις κατά το Ν. 3304/05. Συνολικά, κατά το έτος 2006, διερευνήθηκαν από τον ΣτΠ 51 αναφορές που έθεταν ζήτημα για αθέμιτες διακρίσεις. Από αυτές 10 είχαν επιτυχή έκβαση, 27 εκκρεμούν, 3 αρχειοθετήθηκαν λόγω μη αποδοχής των προτάσεων του ΣτΠ, 9 αρχειοθετήθηκαν ως αβάσιμες και 2 αρχειοθετήθηκαν λόγω αναρμοδιότητας (οι υποθέσεις εκκρεμούν στα δικαστήρια).

Το σύνολο των υποθέσεων που διερευνήθηκαν βάσει του Ν. 3304/2005 παρουσιάζονται συνοπτικά στη συνέχεια, ταξινομημένες με βάση τον επικαλούμενο λόγο διάκρισης.

➤ Διακρίσεις λόγω εθνοτικής καταγωγής

- Μετά από σχετική καταγγελία Ελληνίδας από πολιτογράφηση, ο ΣτΠ κατέληξε ότι η διάταξη του Κώδικα Δικηγόρων, σύμφωνα με την οποία αλλογενής που απέκτησε την ελληνική ιθαγένεια με πολιτογράφηση δεν μπορεί να διοριστεί δικηγόρος πριν από τη συμπλήρωση πενταετίας, αντίκειται στην αρχή της ίσης μεταχείρισης ανεξάρτητα από φυλετική ή εθνοτική καταγωγή και πρέπει να θεωρείται ότι έχει καταργηθεί αυτοδικαίως με το Ν. 3304/2005.
- Μετά από διαμαρτυρία Κυπρίων και άλλων πολιτών κρατών-μελών της Ε.Ε., ελληνικής καταγωγής (το θέμα αφορούσε εισαγωγή στα ελληνικά

ΑΕΙ), ο ΣτΠ πρότεινε να υπάγονται σε ενιαία ρύθμιση όλοι οι κοινοτικοί σπουδαστές ως προς το καθεστώς εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση χωρίς διαφοροποιήσεις ανάλογα με την εθνική τους καταγωγή.

➤ Διακρίσεις λόγω φυλετικής καταγωγής

Ο ΣτΠ υπογραμμίζει την ανάγκη συνεργασίας όλων των αρμόδιων φορέων για τη στεγαστική αποκατάσταση των Ρομά και την άμεση βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής τους, ειδικά αυτών που άπτονται της υγιεινής.

➤ Διακρίσεις λόγω αναπηρίας

- Ο ΣτΠ διερεύνησε απόφαση του Σ.ΕΠ.Ε σχετικά με καταγγελία εργαζόμενης εις βάρος της τράπεζας που εργαζόταν για μεταχείριση που ενέχει διάκριση λόγω αναπηρίας (μετάθεση σε υποκατάστημα μακριά από τον τόπο κατοικίας της). Ο ΣτΠ έκρινε ότι το Σ.ΕΠ.Ε. δεν εξάντλησε τις αρμοδιότητές του και πρότεινε επανεξέταση της καταγγελίας. Παράλληλα, τόνισε ότι το να τεθεί ένας εργαζόμενος με αναπηρία σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με τους άλλους εργαζομένους που έχουν τα ίδια τυπικά προσόντα ισοδυναμεί με έμμεση διάκριση, εκτός (α) αν δικαιολογείται αντικειμενικά από έναν θεμιτό σκοπό και συνιστά μέσο πρόσφορο και αναγκαίο για την επίτευξή του ή (β) εάν ο εργοδότης έχει λάβει όλα τα ενδεδειγμένα μέτρα για εύλογες προσαρμογές που δεν συνεπάγονται δυσανάλογο κόστος

ή που αντισταθμίζονται από μέτρα που λαμβάνονται στο πλαίσιο πολιτικής υπέρ των ατόμων με αναπηρία.

- Διερευνήθηκε υπόθεση άρνησης από την Ακαδημία Εμπορικού Ναυτικού (ΑΕΝ) να εξετάσει προφορικά υποψήφιο σπουδαστή ο οποίος εμφανίζει δυσλεξία. Η ΑΕΝ επικαλέστηκε τις ιδιαιτερότητες του ναυτικού επαγγέλματος που απαιτεί συγκεκριμένες ικανότητες στο γραπτό λόγο και το γεγονός ότι εξαιρείται το ναυτικό επάγγελμα από την εφαρμογή του Ν. 3304/2005. Η απάντηση της ΑΕΝ κρίθηκε εν μέρει ικανοποιητική.

➤ Διακρίσεις λόγω ηλικίας

- Μετά από σχετική διαμαρτυρία ασκούμενων δικηγόρων, ο ΣτΠ επισήμανε προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης ότι μετά την έναρξη της ισχύος του Ν. 3304/2005 δεν είναι επιτρεπτή η απόρριψη αίτησης εγγραφής ασκούμενων δικηγόρων στους δικηγορικούς συλλόγους λόγω της υπέρβασης του νομίμου ορίου ηλικίας. Η σχετική διάταξη του Κώδικα Δικηγόρων θα πρέπει να θεωρηθεί αυτοδικαίως καταργηθείσα.
- Ο ΣτΠ διερεύνησε και άλλες υποθέσεις για ζητήματα μεταχείρισης που ενέχουν διάκριση λόγω ηλικίας όπως:
  - ο απόρριψη υποψηφιότητας για κατάληψη θέσης λόγω υπέρβασης του ορίου ηλικίας που έθετε η προκήρυξη,
  - ο αθέμιτη θέσπιση ορίου ηλικίας σε προκήρυξη για την πλήρωση θέσεων επιστημονικού προσωπικού,
  - ο όριο ηλικίας που τίθεται για την υπο-

χρεωτική συνταξιοδότηση διπλωματικών υπαλλήλων,

- ο θέσπιση υποχρεωτικού ορίου συνταξιοδότησης παρότι δεν έχει συμπληρωθεί ο απαιτούμενος χρόνος συντάξιμης υπηρεσίας,
- ο αδυναμία μετατροπής συμβάσεων ορισμένου χρόνου σε αορίστου λόγω συμπλήρωσης του ορίου ηλικίας για την πρόσληψη στο δημόσιο,
- ο διάκριση λόγω θέσπισης ορίου ηλικίας κατά την πλήρωση οργανικών θέσεων.

➤ Η εξαίρεση της ιθαγένειας

Ο ΣτΠ δέχθηκε αναφορές τις οποίες δεν ήταν δυνατόν να διερευνήσει λόγω της διάταξης του άρθρου 4 του Ν. 3304/2005 που εξαιρεί από την εφαρμογή του νόμου αυτού τα θέματα της εισόδου και παραμονής υπηκόων τρίτων χωρών και τη μεταχείριση αυτών.

Οι υποθέσεις αφορούσαν σε θέματα σύναψης συμβάσεων εργασίας αορίστου χρόνου, άδειας πωλητή λαϊκών αγορών, φοιτητικό επίδομα στέγης σε αλλοδαπούς και χορήγηση πιστοποιητικών γεννήσεως σε ανήλικα τέκνα μεταναστών γεννημένα στην Ελλάδα.

➤ Ρομά και προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης

Ο ΣτΠ τονίζει ότι είναι αναγκαία η καταγραφή του πληθυσμού Ρομά της κάθε περιοχής, με παράλληλη επισήμανση των όποιων ιδιαιτεροτήτων αυτός εμφανίζει, καθώς και η κοινωνική ένταξη των Ρομά, με την ανάληψη πρωτοβουλιών και την προώθηση λύσεων, στο πλαίσιο ενός κεντρικότερου σχεδιασμού και με την απαραίτητη οικονομική ενίσχυση. Ειδικά για το στεγαστικό

ζήτημα και το συνδεδεμένο με αυτό κοινωνικό αποκλεισμό των Ρομά, ο ΣτΠ έχει αναλάβει σύνθετη δράση, η οποία περιλαμβάνει την αυτεπάγγελτη παρακολούθηση εκ του σύνεγγυς των εγκαταστάσεων σε ολόκληρη

την επικράτεια. Ήδη στην ειδική του έκθεση για το 2006 ο Συνήγορος του Πολίτη διατυπώνει προκαταρκτικές διαπιστώσεις ως προς την πραγματική κατάσταση και σχετικές θεσμικού χαρακτήρα παρατηρήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

ΤΟ ΣΩΜΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΩΣ ΦΟΡΕΑΣ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΙΣΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Από το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (Σ.Ε.Π.Ε.) δε φαίνεται να έχει συνταχθεί ειδική ετήσια έκθεση για την εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης. Σε σχετικό, όμως, έγγραφο που απέστειλε προς την Ο.Κ.Ε. σημειώνεται ότι δεν έχουν αναφερθεί μέχρι στιγμής από τις Περιφερειακές Υπηρεσίες του καταγγελίες για παράβαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης στον τομέα της απασχόλησης.

Επιπλέον, το Σ.Ε.Π.Ε. κοινοποίησε στην Ο.Κ.Ε. έγγραφο του Τμήματος Ισότητας Ευκαιριών της Δ/σης Κοινωνικής Προστασίας του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας (Τμήμα ΙΙΙ), το οποίο είναι κατά το άρθρο 19 παρ. 4 Ν. 3304/05 αρμόδιο, μεταξύ άλλων, για την εξέταση καταγγελιών για την παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης στον τομέα της εργασίας, στο οποίο επισημαίνονται τα εξής:

(1) Το Τμήμα Ίσων Ευκαιριών εξέτασε 6 καταγγελίες για παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, οι οποίες είχαν αρχικά υποβληθεί στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Όπως επισημαίνει το Τμήμα, το γεγονός ότι οι ενδιαφερόμενοι στράφηκαν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και όχι στις εθνικές υπηρεσίες καταδεικνύει την έλλειψη πληροφόρησης των ενδιαφερομένων για τα σχετικά δικαιώματά τους και τον τρόπο άσκησης τους.

(2) Καταβάλλονται προσπάθειες, στο πλαίσιο κοινοτικών προγραμμάτων αλλά και

εθνικών πρωτοβουλιών για την υλοποίηση δράσεων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινού, εκδηλώσεων στο πλαίσιο του «Ευρωπαϊκού Έτους Ίσων Ευκαιριών» και σεμναρίου ενημέρωσης των επιθεωρητών.

(3) Επισημαίνεται η ανάγκη συντονισμού όλων των αρμόδιων φορέων ισότητας, των κοινωνικών εταίρων, καθώς και εκπροσώπων των εμπλεκόμενων ομάδων.

(4) Το Τμήμα Ίσων Ευκαιριών προτείνει τον ορισμό εννοιών που περιέχονται στο Ν. 3304/05, όπως αυτόν της αναπηρίας, για την αποφυγή ερμηνευτικών προβλημάτων καθώς και την αντικατάσταση του όρου «γενετήσιος προσανατολισμός» από τον όρο «σεξουαλικός προσανατολισμός»³. Παράλληλα, προτείνεται η έκδοση ερμηνευτικής εγκυκλίου για την αποσαφήνιση των διατάξεων του Ν. 3304/05, για την προετοιμασία της οποίας έχει αποσταλεί ερωτηματολόγιο προς τις Διευθύνσεις Επιθεώρησης της χώρας, με σκοπό τη συγκέντρωση των απόψεων των Επιθεωρητών Εργασίας σε σχέση με την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας.

(5) Επιπλέον το Τμήμα Ίσων Ευκαιριών απέστειλε εγκύκλιο προς όλες τις δημόσιες αρχές και εμπλεκόμενους, προκειμένου να προβούν στον έλεγχο και στην καταγραφή των διατάξεων που παραβιάζουν την αρχή της ίσης μεταχείρισης ή εισάγουν επιτρε-

3. Σε συμφωνία με τις παρατηρήσεις της Ο.Κ.Ε. στην Έκθεσή της για το έτος 2005.

πρές εξαιρέσεις σε αυτήν έτσι, ώστε να υπάρξει ενημέρωση του Τμήματος και να εξασφαλιστεί η μη εφαρμογή τους.

(6) Τέλος, προσεγγίζοντας θετικά την πρόταση που διατύπωσε η Ο.Κ.Ε. στην Έκθεσή της για το 2005 για τη σύσταση επιτροπής που θα επανεξετάσει τις διατάξεις που εισάγουν αθέμιτες διακρίσεις, το Τμήμα Ίσων Ευκαιριών εκφράζει τη δέσμευσή του να συμμετάσχει σε μία επιτροπή με τέτοια αρμοδιότητα εφόσον του ζητηθεί.

Η Ο.Κ.Ε. παρατηρεί ότι το Σ.ΕΠ.Ε. έχει αρχίσει να κάνει ορισμένα βήματα υλοποίησης των αρμοδιοτήτων που του έχουν ανατεθεί από το σχετικό νόμο, δεν υπάρχει, όμως, αμφιβολία ότι μένει πολύς δρόμος ακόμη. Το κυριότερο ζητούμενο είναι να διαπιστώνεται κατά περίπτωση ποια καταγγελία, η οποία κατ' αρχήν δεν αφορά το νόμο για την ίση μεταχείριση αλλά την κοινή εργατική νομοθεσία (π.χ. ανασφάλιστη εργασία, υπερωρίες, καταχρηστική απόλυση κ.λπ.), μπορεί να αναγνωσθεί σε ένα δεύτερο επίπεδο ως υπόθεση που συνδέεται με το γεγονός ότι ο καταγγέλων ανήκει

σε μία ευάλωτη πληθυσμιακά ομάδα. Προς την κατεύθυνση αυτή, θα πρέπει το Σ.ΕΠ.Ε. να επεξεργασθεί και να υλοποιήσει συγκεκριμένες διαδικασίες, κάτι που ακόμη δεν έχει γίνει.

Γενικότερα, η Ο.Κ.Ε. έχει, και με άλλες ευκαιρίες⁴, τονίσει τα προβλήματα που υφίστανται στην όλη λειτουργία του θεσμού της επιθεώρησης εργασίας και α) την ανάγκη επαρκούς στελέχωσης του Σ.ΕΠ.Ε. τόσο από πλευράς αριθμού στελεχών, όσο και από πλευράς εκπαίδευσής τους στο αντικείμενο, αλλά και β) μιας καλύτερης χωροταξικής κατανομής των υπηρεσιών του. Αυτά τα ευρύτερα προβλήματα θα πρέπει να αντιμετωπισθούν ταυτόχρονα βέβαια με τα ειδικότερα ζητήματα που θέτει η νομοθεσία για την ίση μεταχείριση και που είναι καινούρια για την ελληνική πραγματικότητα. Εάν δεν αντιμετωπισθούν τόσο τα γενικότερα προβλήματα του Σ.ΕΠ.Ε., όσο και οι ειδικότερες προκλήσεις που θέτει η αρχή της ίσης μεταχείρισης, δε θα μπορούμε να μιλάμε για αποτελεσματικό έλεγχο της εφαρμογής της αρχής αυτής στον εργασιακό τομέα.

---

4. Βλ. υπό κατάρτιση Γνώμη για το Σχέδιο «Αναδιάρθρωση Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας (Σ.ΕΠ.Ε.), ρύθμιση θεμάτων οργανισμών εποπτευόμενων από το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και άλλες διατάξεις» και τη Γνώμη υπ' αριθμ. 18 «Ρύθμιση Εργασιακών Σχέσεων & και άλλες διατάξεις» (Ιούνιος 1998).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΊΣΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΩΣ ΦΟΡΕΑΣ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΊΣΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Η Επιτροπή Ίσης Μεταχείρισης του Υπουργείου Δικαιοσύνης φαίνεται να αντιμετωπίζει παρόμοιες δυσκολίες στη συγκέντρωση και αντιμετώπιση καταγγελιών για παραβιάσεις του Ν. 3304/05, όπως εκείνες που περιγράφει το Τμήμα Ισότητας Ευκαιριών της Δ/σης Κοινωνικής Προστασίας του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας. Όπως επισημαίνει ο Συνήγορος του Πολίτη στην Ειδική Έκθεσή του για το έτος 2006⁵, η λειτουργία της Επιτροπής Ίσης Μεταχείρισης εξαντλήθηκε σε ολιγάριθμες συνεδριάσεις των μελών της, με σκοπό τη διατύπωση γνώμης μάλλον παρά τη διερεύνηση υποθέσεων, έργο που προδήλως υπερβαίνει τις επιχειρησιακές της ικανότητες λόγω της ελλιπέστατης στελέχωσής της. Παράλληλα, ο Συνήγορος του Πολίτη στην ίδια έκθεσή του αναφέρεται και στο ζήτημα της ανεξαρτησίας της Επιτροπής που προϋποθέτει η λειτουργία της ως φορέα προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης, το οποίο είχε επισημανθεί και από την Ο.Κ.Ε. στην Έκθεσή της του έτους 2005.

Η Ο.Κ.Ε. επισημαίνει ότι για δεύτερη συνεχή χρονιά είναι ουσιαστικά αδύνατο να εκτιμήσει το έργο της Επιτροπής Ίσης Μεταχείρισης του Υπουργείου Δικαιοσύνης, καθώς δεν υπήρξε ανταπόκριση στο σχετικό έγγραφό της, με το οποίο ζητήθηκε από την Επιτροπή ενημέρωση για τη σχετική δράση της. Είναι χαρακτηριστικό ότι χρειάστηκε να αξιοποιηθεί το ενημερωτικό υλικό άλλου φορέα -του Συνήγορου του Πολίτη- για να διαπιστωθεί το έργο της εν λόγω Επιτροπής, το οποίο, όπως προκύπτει από την Έκθεση του Συνήγορου του Πολίτη, ήταν πολύ περιορισμένο, γνωμοδοτικού κυρίως χαρακτήρα και όχι ελεγκτικού, όπως βασικά προβλέπει η σχετική νομοθεσία.

Η Ο.Κ.Ε. είναι υποχρεωμένη να αξιολογήσει αρνητικά τη στάση αυτή της Επιτροπής και να εκφράσει το βάσιμο φόβο ότι η μη παροχή ενημέρωσης για το έργο της Επιτροπής αντανακλά ένα ανεπαρκή βαθμό ανταπόκρισης στα κρίσιμα καθήκοντα που της έχουν ανατεθεί από το νόμο.

---

5. «Ο Συνήγορος του Πολίτη ως φορέας προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης», (Μάρτιος 2007).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

ΚΥΡΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Όπως και πέρυσι, έτσι και φέτος, η Ο.Κ.Ε. θεωρεί χρήσιμο να απαριθμήσει τις επισημάνσεις που εμφανίζονται με ιδιαίτερη συχνότητα στις εκθέσεις διεθνών οργανισμών και οργανώσεων και οι οποίες θα πρέπει να προβληματίσουν την ελληνική πλευρά. Η καταγραφή δε σημαίνει κατ' ανάγκην υιοθέτηση από πλευράς Ο.Κ.Ε. του συνόλου των επισημάνσεων αυτών -καθώς η Ο.Κ.Ε. δεν έχει εκ της φύσεώς της τη δυνατότητα να διαπιστώσει τα πραγματικά περιστατικά μιας υπόθεσης- αλλά σε κάθε περίπτωση υπογραμμίζει την ανάγκη να διερευνώνται αυτές οι καταγγελίες. Εάν διαπιστώνεται ότι πράγματι υπήρξε παραβίαση της ίσης μεταχείρισης, θα πρέπει να επιβάλλονται οι δέουσες κυρώσεις και να λαμβάνονται μέτρα προς αποφυγή παρόμοιων περιστατικών, ενώ εάν δεν διαπιστώνεται κάτι τέτοιο θα πρέπει να δίδεται τεκμηριωμένη απάντηση στον οργανισμό ή την οργάνωση που έκανε τη σχετική καταγγελία.

Οι καταγγελίες αφορούν περιστατικά που μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής:

- *Κακές συνθήκες κράτησης αλλοδαπών:* Το θέμα περιλήφθηκε στην Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων που εκδόθηκε το 2006. Χαρακτηριστικό είναι και το γεγονός ότι σε μία περίπτωση που πρωτοβάθμιο δικαστήριο δικάωσε αλλοδαπό που κατήγγειλε εξευτελιστικές συνθήκες κράτησης και του επιδίκασε αποζημίωση, το Ελληνικό Δημόσιο άσκησε έφεση κατά της απόφασης (Παρατηρητήριο Συμφωνιών του Ελσίνκι

αλλά και Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, 2006).

- *Περιπτώσεις άσκησης αστυνομικής βίας σε βάρος αλλοδαπών χωρίς επαρκή και αμερόληπτη διερεύνηση των σχετικών καταγγελιών* (Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων, 2006, Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 2005).
- *Καθυστερήσεις στην εκδίκαση περιπτώσεων διακίνησης ανθρώπων με αποτέλεσμα την παραγραφή των αδικημάτων* (Παρατηρητήριο Συμφωνιών του Ελσίνκι, 2005).
- *Προβλήματα στο δικαίωμα στέγασης των Ρομά* (Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 2006, Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων, 2006).
- *Διακρίσεις σε βάρος γυναικών που είναι Ρομά, μουσουλμάνες ή μετανάστριες* (Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, 2005, Επιτροπή του ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών, 2007).
- *Μεγάλες ελλείψεις στην κρατική μέριμνα για τους ανήλικους με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες* (Έκθεση Συνήγορου του Παιδιού, 2006).
- *Ζητήματα άνιση μεταχείρισης θρησκευτικών μειονοτήτων, όπως η διατήρηση της ποινικής δίωξης του*

προσηλυτισμού (Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, υπόθεση Μανουσάκη κατά Ελλάδος, 2006, Έκθεση Επιτρόπου του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 2006) και *μη σεβασμός του δικαιώματος αυτοπροσδιορισμού της μουσουλμανικής μειονότητας* (Έκθεση Επιτρόπου του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 2006).

Όπως θα παρατηρήσει κανείς, συγκρίνοντας τις παρατηρήσεις των διεθνών οργανισμών και οργανώσεων με αυτές του προηγούμενου έτους, η περιπτώσιολογία αφορά περίπου την ίδια κατηγορία θεμάτων.

Η Ο.Κ.Ε. θα ήθελε να σταθεί ιδιαίτερα σε δύο κατηγορίες καταγγελιών που εμφανίζονται κάθε χρόνο και που δεν συνάδουν με το επίπεδο προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων και της ίσης μεταχείρισης που θέλουμε να έχουμε σε αυτή τη χώρα.

Η πρώτη κατηγορία αφορά της καταγγελίες για κακομεταχείριση ατόμων (και ιδιαίτερα μεταναστών) από αστυνομικά όργανα. Δεν είναι μόνο η συχνότητα των καταγγελιών (που, πάντως, δε χαρακτηρίζουν την πλειοψηφία του σώματος των αστυνομικών) που δημιουργεί εύλογη ανη-

συχία τόσο για τα ίδια τα καταγγελλόμενα περιστατικά, όσο και για το πόσα τυχόν δεν έρχονται ποτέ στο φως της δημοσιότητας. Εκείνο που είναι ακόμη πιο ανησυχητικό, είναι πως όταν υπάρχουν τέτοιες καταγγελίες, η αντίδραση των αρμόδιων αρχών είναι συνήθως αμυντική, κάτι που δε διευκολύνει την αποκάλυψη της αλήθειας και την τιμωρία των υπευθύνων.

Η δεύτερη κατηγορία καταγγελιών αφορά τις διάφορες θρησκευτικές και άλλες μειονότητες πολιτών της χώρας μας. Συχνά, στον περιορισμένο εσωτερικό διάλογο για τα θέματα αυτά, γίνεται επίκληση εθνικών λόγων ως αιτιολογική βάση για ορισμένους περιορισμούς στο δικαίωμα συλλογικής έκφρασης. Όπως είχε τονίσει και πέρυσι στην αντίστοιχη Έκθεσή της η Ο.Κ.Ε., σε μία εποχή που η διεθνής ευαισθητοποίηση για τα ανθρώπινα δικαιώματα αυξάνει, αποτελεί αδήριτη ανάγκη η επανεξέταση της στάσης μας ως χώρα για ορισμένες πτυχές που είχαμε συνηθίσει να θέτουμε στο περιθώριο των προτεραιοτήτων μας στο όνομα εθνικών ή άλλων λόγων. Επιβάλλεται να προχωρήσουμε στην αντιμετώπιση των ζητημάτων αυτών και στην αναθεώρηση των πρακτικών που υπάρχουν στη χώρα μας για ορισμένες επί μέρους εκφάνσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (π.χ. δικαίωμα συλλογικού αυτοχαρακτηρισμού πληθυσμιακών ομάδων).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

Η ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΙΣΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Το 2006 ήταν ο δεύτερος χρόνος εφαρμογής του νόμου για την ίση μεταχείριση και της σχετικής κοινοτικής νομοθεσίας, η οποία όπως είχε και πέρυσι τονίσει η Ο.Κ.Ε., αποτελεί μία σημαντική καινοτομία για το σχετικό θεσμικό πλαίσιο στη χώρα μας.

Η επιτυχία μιας καινοτόμας θεσμικής παρέμβασης κρίνεται κατ' αρχήν από το εάν εφαρμόζεται στην πράξη. Όπως είχε διαπιστωθεί και πέρυσι, και διαπιστώνεται και φέτος μετ' επιτάσεως, από τις εκθέσεις των επίσημων φορέων (ή την απουσία εκθέσεων, όπως στην περίπτωση της Επιτροπής του Υπουργείου Δικαιοσύνης), η εφαρμογή του νόμου είναι περιορισμένη. Ο μικρός αριθμός καταγγελιών που αντιμετώπισε ο Συνήγορος του Πολίτη και η ανυπαρξία καταγγελιών στο Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας είναι προφανές ότι δε σημαίνει περιορισμένη έκταση της άνισης μεταχείρισης στην πράξη, αλλά την περιορισμένη γνώση της κοινωνίας και, κυρίως, των ευάλωτων ομάδων για τα δικαιώματα που έχουν από τη νέα αυτή νομοθεσία. Ενδεχομένως δε να σημαίνει και ότι όσοι, λίγοι από τα μέλη των ομάδων αυτών γνωρίζουν τα δικαιώματα αυτά, δεν κάνουν χρήση αυτών επειδή δεν πιστεύουν ότι θα ευοδωθούν οι προσπάθειές τους ή φοβούνται ότι το τελικό όφελος θα είναι μικρότερο από το χρόνο και τις δαπάνες που θα χρειασθούν.

Έχοντας υπ' όψιν τα ανωτέρω, η Ο.Κ.Ε. είχε επισημάνει πέρυσι την ανάγκη για:

α) ενημέρωση των ατόμων που ανήκουν στις ευάλωτες ομάδες,

β) ευαισθητοποίηση των ατόμων που δεν ανήκουν -ή που δε νιώθουν ότι ανήκουν- στις ευάλωτες κοινωνικά ομάδες,

γ) κατάρτιση των κρατικών στελεχών που έρχονται σε επαφή με ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες,

δ) να έχουν και περιφερειακή διάσταση οι παραπάνω δράσεις,

ε) έμφαση στη σχολική εκπαίδευση,

στ) εστιασμένα προγράμματα βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης, εκπαίδευσης και απασχόλησης των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων,

ζ) συντονισμό των ελεγκτικών αρχών,

η) διασφάλιση ευρύτερης κοινωνικής συναίνεσης σε ζητήματα που αφορούν σε εθνικές, εθνοτικές και θρησκευτικές μειονότητες στη χώρα μας.

Σήμερα, ένα χρόνο μετά, επαναλαμβάνει τις παρατηρήσεις αυτές και επιπρόσθετα προτείνει τα εξής ενισχυτικά μέτρα:

- Με την ευκαιρία του Ευρωπαϊκού Έτους 2007, και στο πλαίσιο του ρόλου της που προκύπτει από το άρθρο 18 του Ν. 3304/2005, διοργάνωση Forum με στόχο τη διεύρυνση του διαλόγου για θέματα διακρίσεων αλλά και την ευρύτερη δημοσιότητα της σχετικής νομοθεσίας και των καλών πρακτικών που έχουν ληφθεί από τις λοιπές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Τη συγκέντρωση, με τη συμβολή και της Ο.Κ.Ε., των εργαλείων που έχουν παραχθεί στο πλαίσιο του Α' κύκλου του προγράμματος EQUAL για τη διαχείριση της πολυμορφίας

και ανάλογη αξιοποίηση και διάχυση της πληροφόρησης.

- Τη συγκέντρωση παραδειγμάτων σχετικών δικαστικών υποθέσεων άμεσης και έμμεσης διάκρισης και ανάρτησή τους στην ιστοσελίδα της Ο.Κ.Ε. με στόχο την εύκολη πρόσβαση των χρηστών.
- Την ανάγκη ουσιαστικής εφαρμογής των διαφόρων επί μέρους ρυθμίσεων που έχουν γίνει για να βοηθήσουν τα ευάλωτα άτομα να μετασχουν με όρους ισότητας στο οικονομικό και κοινωνικό γίγνεσθαι. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί ο νόμος 2643/98 «Μέριμνα για την απασχόληση ατόμων ειδικών κατηγοριών και άλλες διατάξεις» που δεν έχει εφαρμοσθεί ευρέως στην πράξη.

Παράλληλα, όμως, πρέπει να τονισθούν και τα εξής:

Είναι σαφές ότι οι παραδοσιακές μέθοδοι ενημέρωσης της κοινής γνώμης για ένα νέο νομοθέτημα δεν επαρκούν, δεδομένων των ιδιαιτεροτήτων των ομάδων στις οποίες στοχεύει το νομοθέτημα αυτό.

Οι επίσημες ανακοινώσεις δε φθάνουν στους αποδέκτες τους για μία σειρά από λόγους: α) σημαντικό μέρος των ευάλωτων ομάδων είναι αναλφάβητο ή δε γνωρίζει ελληνικά, β) δημοσιεύονται, όταν δημοσιεύονται, σε εφημερίδες αλλά είναι γνωστό ότι περιορισμένο ποσοστό των αναγνωστών των εφημερίδων ανήκει σε ευάλωτες ομάδες, γ) δε δημοσιοποιούνται στα ηλεκτρονικά Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, τα οποία συνήθως ασχολούνται με ζητήματα ευάλωτων ομάδων μόνο όταν ξεσπάει ένα δραματικό γεγονός και με γνώμονα τον εύκολο εντυπωσιασμό και όχι την ανάδειξη των οικονομικών, κοινωνικών και νομικών πτυχών ενός ούτως ή άλλως περίπλοκου

ζητήματος όπως είναι η άνιση μεταχείριση συγκεκριμένων ομάδων.

Αλλά και τα συνέδρια, ένα άλλο παραδοσιακό μέσο ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, απευθύνονται σε ένα περιορισμένο ακροατήριο, στο οποίο μετέχουν συνήθως ευαισθητοποιημένα άτομα που όμως δεν ανήκουν στις ευάλωτες ομάδες και απουσιάζουν τα ίδια τα άτομα-μέλη των ομάδων αυτών. Πέραν αυτού, και η δημοσιότητα που λαμβάνουν τέτοιες εκδηλώσεις είναι περιορισμένη και δεν ξεφεύγει από τα όρια της πόλης που γίνεται η εκδήλωση και που είναι η Αθήνα ή έστω η Θεσσαλονίκη.

Έτσι, αυτό που μένει για την ενημέρωση των ενδιαφερομένων είναι οι εθελοντικές προσπάθειες μη κυβερνητικών οργανώσεων. Οι προσπάθειες αυτές είναι αξιόπαινες αλλά δεν αρκούν για να φέρουν το επιθυμητό αποτέλεσμα καθώς, εκ των πραγμάτων και κυρίως λόγω της έλλειψης πόρων και μέσων επικοινωνίας, απευθύνονται σε περιορισμένο αριθμό μελών των ευάλωτων ομάδων.

Η προσπάθεια για την ενημέρωση των ομάδων-στόχων πρέπει να γίνει οργανωμένα, να έχει διάρκεια στο χρόνο και να είναι πολύπλευρη. Αφετηρία της προσπάθειας αυτής πρέπει να είναι η αντίληψη ότι αντί να περιμένουμε να έρθουν τα μέλη των ομάδων στις διάφορες υπηρεσίες και τους φορείς για να ενημερωθούν σχετικά με τα δικαιώματά τους, θα πρέπει να πάνε οι υπηρεσίες και οι φορείς προς αυτούς. Με πρωτοβουλία των εμπλεκόμενων αρχών, μικρά, καλά εκπαιδευμένα κλιμάκια στα οποία θα μετέχουν και άτομα προερχόμενα από εθελοντικές οργανώσεις και, ει δυνατόν άτομα προερχόμενα από τις ευάλωτες ομάδες, θα πρέπει να επισκεφθούν τις γειτονιές ή τα χωριά όπου διαμένουν οι πληθυσμιακές αυτές ομάδες, τους χώρους όπου εργάζονται (λαμβάνοντας, βέβαια, μέριμνα ώστε να μη διαταράσσεται η ομαλή εξέλιξη της

παραγωγικής διαδικασίας) ή ψυχαγωγούνται και να ενημερώσουν με απλό τρόπο (και εφ' όσον συντρέχει λόγος) στη γλώσσα που εκείνοι μιλούν και καταλαβαίνουν για το τι σημαίνει στην πράξη άνιση μεταχείριση και τι μπορούν να κάνουν σε περίπτωση που διαπιστώσουν κάτι τέτοιο.

Η ενημέρωση, όμως, αυτή θα πρέπει να έχει διπλή κατεύθυνση. Με άλλα λόγια, να απευθύνεται και προς εκείνους που λόγω θέσης, εθνικότητας, φυλής, αρτιμέλειας ή άλλου παράγοντα δεν κινδυνεύουν να βρεθούν σε ευάλωτη θέση αλλά, αντίθετα, είναι πιθανόν να προκαλέσουν οι ίδιοι άνιση μεταχείριση σε βάρος των ευάλωτων ατόμων. Έτσι, για παράδειγμα, θα πρέπει να ενημερωθούν οι εργοδότες και ιδιαίτερα οι μικρομεσαίοι που, εκ των πραγμάτων δεν έχουν επαφή με τις σύγχρονες εξελίξεις στην Ευρώπη, για την ανάγκη αξιοποίησης όλου του εργατικού δυναμικού, για τις δυνατότητες που η σημερινή επιστήμη και τεχνολογία δίδει για την ενεργό συμμετοχή των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην παραγωγική διαδικασία αλλά και για τα σύγχρονα πορίσματα που καταρρίπτουν τα στερεότυπα ως προς την παραγωγικότητα ορισμένων πληθυσμιακών ομάδων. Και όλα αυτά γιατί συχνά, η άνιση μεταχείριση δεν αποτελεί μία συνειδητή, καλά υπολογισμένη κίνηση που υπηρετεί το αντικειμενικό συμφέρον αυτού που την ασκεί, αλλά είναι απόρροια προκαταλήψεων και ξεπερασμένων στερεοτύπων που αποβαίνουν σε βάρος και του συμφέροντος εκείνου που κάνει διακρίσεις.

Η ενημέρωση, όμως, αυτή μπορεί να είναι αναποτελεσματική εάν δεν υπάρξει η κατάλληλη προεργασία κατά τη φάση που διαμορφώνεται ο χαρακτήρας του ανθρώ-

που, δηλαδή κατά τη σχολική ηλικία. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τα σχολικά εγχειρίδια θα πρέπει να εμπλουτισθούν για να αναδείξουν την αξία της συλλογικότητας τόσο μέσα στην κοινωνία μας, όσο και μέσα στην παγκόσμια κοινωνία, να καταργηθούν οι ψευδαισθήσεις της μοναδικότητας και να προβληθεί η πραγματικότητα της αλληλεξάρτησης⁶. Η δημιουργία ομάδων εργασίας μέσα στην τάξη που θα συντίθενται από άτομα διαφορετικής προέλευσης θα συμβάλει στην επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ των ατόμων σε αυτή την τόσο κρίσιμη ηλικία και θα οδηγήσει σε ένα υγιή ανταγωνισμό που θα υπερβαίνει τις εθνικές γραμμές. Τα προβλήματα, όμως, στη σχολική εκπαίδευση δεν αφορούν μόνο τους μετανάστες. Για παράδειγμα, αποτελεί όνειδος για τη χώρα μας, το γεγονός ότι τα σχολεία μας δεν έχουν μέσα πρόσβασης για τα παιδιά με κινητικά προβλήματα⁷. Γενικότερα, η έλλειψη των λεγόμενων αντισταθμιστικών προγραμμάτων για την αναπλήρωση των αδυναμιών που έχουν ορισμένες πληθυσμιακές ομάδες είναι κάτι που χαρακτηρίζει την εκπαίδευσή μας και θα πρέπει να αντιμετωπισθεί.

Η εφαρμογή, όμως, του νόμου δεν απαιτεί μόνο ενημέρωση ή την ενίσχυση των ευάλωτων ομάδων ή των πιθανών υποκειμένων άνιση μεταχείρισης. Έχει και μία εξόχως νομική πλευρά, η οποία δεν πρέπει να παραβλέπεται. Οι παρατηρήσεις για την υφιστάμενη νομοθεσία θα διατυπωθούν στο επόμενο κεφάλαιο. Αυτό, όμως, που ενδιαφέρει στο παρόν κεφάλαιο που αφορά στην ουσιαστική εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης είναι το να γίνει η νομική διαδικασία για την εφαρμογή του νόμου πιο προσιτή και πιο αποτελεσματική για τις ευάλωτες ομάδες.

6. Οι αντιδράσεις που σημειώνονται σε τέτοιου είδους προσπάθειες, και η απήχηση που βρίσκουν ακόμη και στην Ελλάδα του 21ου αιώνα, δείχνουν πόσο δρόμο έχουμε ακόμη να διανύσουμε στο θέμα αυτό.

7. Δυστυχώς, το πρόβλημα αυτό η ελληνική κοινωνία το συνειδητοποιεί όποτε υπάρχουν εκλογές και οι ανάπηροι ή υπερήλικες ψηφοφόροι προσέρχονται για να ψηφίσουν στα σχολεία αντιμετωπίζοντας τεράστιες δυσκολίες πρόσβασης. Το πρόβλημα ξεχνιέται για τα επόμενα τέσσερα χρόνια και επανέρχεται στις επόμενες εκλογές.

Το πρώτο πράγμα που χρειάζεται ένα άτομο που ανήκει σε ευάλωτη ομάδα και νιώθει ότι ίσως αποτελεί θύμα άνισης μεταχείρισης, είναι η παροχή νομικών συμβουλών. Τα άτομα, όμως, αυτά είναι συνήθως οικονομικά αδύναμα και δεν έχουν την πολυτέλεια να προσφύγουν σε νομικές συμβουλές που παρέχονται σε επαγγελματικό επίπεδο. Χρειάζεται ένας συνδυασμός εθελοντισμού από πλευράς των λειτουργών του δικαίου, και εν προκειμένω των δικηγόρων και στήριξης από το κράτος, καθώς η δωρεάν παροχή νομικών συμβουλών είναι εκ των πραγμάτων περιορισμένη και χρειάζεται η οικονομική ενίσχυση κάθε τέτοιας προσπάθειας από πλευράς της Πολιτείας. Ο νόμος για την παροχή οικονομικής αρωγής βελτίωσε το προηγούμενο και ξεπερασμένο θεσμικό πλαίσιο, αλλά στην πράξη δεν έχει εφαρμοσθεί όσο θα έπρεπε, ελλείψει επαρκών πόρων. Παράλληλα, όμως, χρειάζεται και δημιουργική φαντασία στο σημείο αυτό, με αξιοποίηση των καλών πρακτικών άλλων χωρών. Έτσι για παράδειγμα, τα ακαδημαϊκά προγράμματα των νομικών σχολών (και, ίσως, και γενικότερα των ανθρωπιστι-

κών επιστημών) θα πρέπει να προβλέπουν την παροχή δωρεάν υπηρεσιών από τους τεταρτοετείς φοιτητές προς τις ευάλωτες ομάδες σε ένα οργανωμένο, με τη βοήθεια των δικηγορικών συλλόγων, πλαίσιο.

Η αποτελεσματική, όμως, παροχή νομικής προστασίας προϋποθέτει και κατάλληλη εκπαίδευση των δικαστικών λειτουργών. Το ακαδημαϊκό πρόγραμμα της Σχολής Δικαστών θα πρέπει να εμπλουτισθεί ώστε να περιλαμβάνει τις πολλές και περίπλοκες πτυχές της νέας αυτής νομοθεσίας. Η σωστή ενημέρωση θα επιτρέψει τη δίκαιη εκδίκαση υποθέσεων τόσο προς προστασία των ευάλωτων ομάδων, όσο και αυτών που ενδεχομένως αδίκως κατηγορούνται. Πέραν αυτού, είναι ιδιαίτερα κρίσιμη η επαρκής στελέχωση των εισαγγελικών θέσεων που έχουν ειδικό αντικείμενο την εξέταση αναφορών που υποβάλλονται στο πλαίσιο της νομοθεσίας αυτής και ακόμη περισσότερο, η εξέταση περιπτώσεων που δεν έχουν χαρακτηριστεί ως υποθέσεις άνισης μεταχείρισης, αλλά στην πραγματικότητα αυτό είναι που υποκρύπτεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΩΝ ΡΥΘΜΙΣΕΩΝ

Γενικές παρατηρήσεις

Κατά το 2005, πρώτο έτος ισχύος του Ν. 3304/05, δεν προέκυψαν, όπως είναι φυσικό, συγκεκριμένα ζητήματα σχετικά με την εφαρμογή του νόμου, τα οποία θα αναδείκνυαν τις παρεμβάσεις που χρειάζονται για τη βελτίωσή του. Η ίδια παρατήρηση ισχύει και για το 2006, καθώς οι εμπλεκόμενοι φορείς -με την εξαίρεση του Συνηγόρου του Πολίτη- δεν έχουν δεχθεί σημαντικό αριθμό καταγγελιών ούτε υπάρχει ακόμα σχετική νομολογία⁸.

Ενόψει της έλλειψης εκτεταμένης εμπειρίας κατά την εφαρμογή του Ν. 3304/05 το έτος 2005, η Ο.Κ.Ε. με την έκθεσή της για το έτος αυτό είχε, πρώτον, επισημάνει ορισμένα σημεία του Ν. 3304/05 που θα έπρεπε να επανεξεταστούν, ώστε να καταστεί το νομοθετικό πλαίσιο πιο αποτελεσματικό.

Δεύτερον, η Ο.Κ.Ε. είχε προτείνει την επανεξέταση ρυθμίσεων άλλων νόμων που ενδεχομένως εισάγουν άμεσες ή έμμεσες διακρίσεις, κατά τρόπο συστηματικό από μία επιτροπή που θα είχε σχετική αρμοδιότητα, προκειμένου οι ρυθμίσεις αυτές να καταργηθούν ή να τροποποιηθούν.

Προτάσεις για επεμβάσεις στις ρυθμίσεις του Ν. 3304/05

Οι προτάσεις της έκθεσης της Ο.Κ.Ε. για το έτος 2005 αφορούσαν τα εξής ζητήματα:

1. Την ανεξαρτησία των φορέων προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης.
2. Την επέκταση της αρχής της ίσης μεταχείρισης σε τομείς πέραν της απασχόλησης και της εργασίας.
3. Τον όρο «γενετήσιο προσανατολισμό».
4. Την αναπηρία ως λόγο διάκρισης.
5. Την έννοια της «παροχής υπηρεσιών».
6. Τη ρύθμιση περί βάρους απόδειξης.
7. Την εκπροσώπηση των θιγόμενων από νομικά πρόσωπα-φορείς της κοινωνίας των πολιτών.

Κατά το έτος 2006 δεν υπήρξε εξέλιξη ως προς την εξέταση αναγκαίων παρεμβάσεων στις ρυθμίσεις του Ν. 3304/05 επί των θεμάτων αυτών, καθώς οι διατάξεις του νόμου δεν υπέστησαν αλλαγές το έτος αυτό. Με αυτό το δεδομένο, η Ο.Κ.Ε. επαναφέρει στην παρούσα έκθεσή της το σύνολο των σχετικών προτάσεων της έκθεσής της για το 2005.

Αξίζει να επαναληφθεί στην παρούσα έκθεση, ότι οι πολλές από τις προτάσεις που περιέχονται στην έκθεση της Ο.Κ.Ε. για

8. Σχετικά εκδόθηκε η υπ' αριθμόν 485/2006 Γνωμοδότηση του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, το οποίο έκρινε ότι η πρόβλεψη διαφορετικού ορίου ηλικίας για την υποχρεωτική αποχώρηση των διπλωματικών υπαλλήλων (στο 60ο έτος ηλικίας) και των εχόντων πρεσβευτικό βαθμό (στο 65ο έτος ηλικίας) δεν αντίκειται στον Ν. 3304/05, καθώς η διαφορετική αυτή μεταχείριση δικαιολογείται δυνάμει του άρθρου 9 του νόμου.

το 2005 είχαν διατυπωθεί από μη κυβερνητικές οργανώσεις, στις οποίες η Ο.Κ.Ε. είχε αποταθεί κατά το στάδιο της προετοιμασίας της έκθεσής της για το 2005, αλλά και από το Συνήγορο του Πολίτη στην έκθεσή του για το ίδιο έτος. Επιπλέον, ενόψει της έλλειψης επεμβάσεων στο Ν. 3304/05, ορισμένες Μ.Κ.Ο. με τις οποίες η Ο.Κ.Ε. ήρθε σε επαφή στο πλαίσιο του διαλόγου και για το έτος 2006, επαναλαμβάνουν τις προτάσεις και τις θέσεις που εξέφρασαν για το 2005⁹.

Συμπληρωματικά στις σχετικές προτάσεις της έκθεσής της του έτους 2005 η Ο.Κ.Ε. προβαίνει στις εξής παρατηρήσεις επί ορισμένων από τα θέματα που απαριθμούνται ανωτέρω:

1. Ειδικά ως προς το ζήτημα της ανεξαρτησίας των φορέων προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης, και συγκεκριμένα της Επιτροπής Ίσης Μεταχείρισης του Υπουργείου Δικαιοσύνης και του Σ.ΕΠ.Ε., η Ο.Κ.Ε. υπογραμμίζει τη σχετική παρατή-

ρηση της έκθεσής της του έτους 2005 για την αποτελεσματικότητα της συνύπαρξης τριών φορέων αρμόδιων για την παρακολούθηση της αρχής. Συγκεκριμένα, το έτος 2006 φαίνεται να επαληθεύονται οι δυσκολίες συγκέντρωσης καταγγελιών από τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα στον εκάστοτε αρμόδιο φορέα, καθώς τόσο η Επιτροπή Ίσης Μεταχείρισης, όσο και το Σ.ΕΠ.Ε. αντιμετωπίζουν προβλήματα στο επίπεδο αυτό, τα οποία οφείλονται σε ελλείψεις στελέχωσης τους αλλά και στην έλλειψη της γνώσης του πληθυσμού ως προς τον αρμόδιο φορέα στον οποίο μπορεί να απευθυνθεί, όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει και το Τμήμα Ισότητας Ευκαιριών της Δ/σης Κοινωνικής Προστασίας του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας¹⁰.

Ενόψει των ανωτέρω, η Ο.Κ.Ε. επαναλαμβάνει την πρόταση της έκθεσής της για το 2005, σχετικά με τη διερεύνηση της δυνατότητας δημιουργίας ενός ενιαίου σχήματος, κατά το πρότυπο του Ν. 3488/06 για την εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης

9. Το Κέντρο «Αντιγόνη» σημειώνει χαρακτηριστικά, ότι ενόψει της μη μεταβολής του θεσμικού πλαισίου οι προτάσεις που είχε διαβιβάσει στην Ο.Κ.Ε. το προηγούμενο έτος εξακολουθούν να είναι επίκαιρες. Επισημαίνεται η επανάληψη από τις Μ.Κ.Ο. πολλών από των προτάσεων που η Ο.Κ.Ε. διατύπωσε στην έκθεσή της του 2005:

(1) Το Κέντρο «Αντιγόνη» επισημαίνει τη μη διευκρίνιση του όρου «παροχή υπηρεσιών», που σε συνδυασμό με τον όρο «συναλλακτική διάθεση στο κοινό» μπορούν να οδηγήσουν στον αποκλεισμό από το πεδίο του Ν. 3304/05 δράσεις του Κράτους που δεν συγκεντρώνουν τα σχετικά χαρακτηριστικά π.χ. έκδοση αδειών.

(2) Το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΙΜΔΑ) τονίζει (α) τη μη επέκταση της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού, σε άλλους τομείς πέραν της απασχόλησης και της εργασίας, (β) τη μη διευκρίνιση του όρου «αναπηρία», την οποία η Ο.Κ.Ε. στην έκθεσή της για το 2005 είχε θεωρήσει αναγκαία έτσι, ώστε να μην ταυτίζεται η έννοια αυτή με εκείνη της ασφαλιστικής αναπηρίας, με αποτέλεσμα τον αποκλεισμό όσων δεν μπορούν να θεωρηθούν ανάπηροι κατά την έννοια της ασφαλιστικής νομοθεσίας από το πεδίο του Ν. 3304/05 (γ) τη μη τροποποίηση του άρθρου 14 Ν. 3304/05 προβλέπει την αντιστροφή του βάρους απόδειξης στον αντίδικο του βλαπτόμενου, όταν ο τελευταίος «αποδεικνύει» τα πραγματικά περιστατικά από τα οποία μπορεί να συναχθεί άμεση ή έμμεση διάκριση, με αποτέλεσμα, όπως επισήμανε και η Ο.Κ.Ε. στην έκθεσή της για το 2005, να διαφοροποιείται η ρύθμιση του Ν. 3304/05 για το βάρος απόδειξης από την αντίστοιχη του ΠΔ 105/2003 για το βάρος απόδειξης σε περιπτώσεις διακριτικής μεταχείρισης λόγω φύλου ή και την πιο πρόσφατη αντίστοιχη ρύθμιση του Ν. Ν. 3488/06 για την εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην πρόσβαση στην απασχόληση, στην επαγγελματική εκπαίδευση και ανέλιξη, στους όρους και στις συνθήκες εργασίας.

(3) Τόσο το Κέντρο «Αντιγόνη», όσο και το ΙΜΔΑ και η Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) επαναλαμβάνουν την παρατήρησή τους σε σχέση με την αναγκαιότητα ρύθμισης των ρυθμίσεων του Ν. 3304/05 για την εκπροσώπηση των θυγόμενων από νομικά πρόσωπα-φορείς της κοινωνίας των πολιτών έτσι, ώστε να μην αποκλείονται από τη δυνατότητα εκπροσώπησης όσα νομικά πρόσωπα έχουν καταστατικά στα οποία δεν γίνεται ρητή αναφορά στη διασφάλιση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, να υπάρχει δυνατότητα παρέμβασης των φορέων αυτών σε σχετικές δίκες και, γενικότερα, να διευκολύνονται να βοηθούν τα άτομα που έγιναν θύματα διακριτικής μεταχείρισης.

10. Το ίδιο πρόβλημα επισημαίνει και το ΙΜΔΑ.

ανδρών και γυναικών στην πρόσβαση στην απασχόληση, στην επαγγελματική εκπαίδευση και ανέλιξη, στους όρους και στις συνθήκες εργασίας, το οποίο βασίζεται στη συνεργασία του Συνηγόρου του Πολίτη, ως φορέα παρακολούθησης της αρχής της ισότητας ανδρών γυναικών, με το Σ.ΕΠ.Ε., ως κατεξοχήν αρμόδιου φορέα για τον έλεγχο της τήρησης της εργατικής νομοθεσίας.

2. Ειδικά ως προς τα θέματα του βάρους απόδειξης και της εκπροσώπησης των θιγόμενων από νομικά πρόσωπα-φορείς της κοινωνίας των πολιτών, η Ο.Κ.Ε. υπογραμμίζει, πέραν των παρατηρήσεων της έκθεσής της του έτους 2005, την ιδιαίτερη χρησιμότητα της εξέτασης των σχετικών δικονομικών διατάξεων που περιέχονται στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, τον Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, το Π.Δ. 18/89 «Κωδικοποίηση των διατάξεων νόμων για το Συμβούλιο της Επικρατείας», και τον Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, προκειμένου για την εισαγωγή αυτών των ρυθμίσεων του Ν. 3304/05 στους κώδικες αυτούς¹¹. Η κατάλληλη τροποποίηση των Κωδικών θα συμβάλει ουσιαστικά στην αποτελεσματική εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης στην πράξη, με δεδομένο ότι οι κώδικες αυτοί αποτελούν το καθημερινό εργαλείο των δικαστών και των δικηγόρων.

3. Ειδικά ως προς την πρόταση της Ο.Κ.Ε. σχετικά με την αντικατάσταση του όρου «γενετήσιος προσανατολισμός» και την υιοθέτηση του όρου «σεξουαλικός προσανατολισμός», ως όρου που δεν επιτρέπει την ερμηνεία ότι αφορά σε βιολογικά καθορισμένη λειτουργία του σώματος αλλά αναδεικνύει την ελευθερία σεξουαλικού προσανατολισμού, η Ο.Κ.Ε. επισημαίνει τη συμφωνία του Τμήματος Ισότητας Ευκαιριών

της Δ/σης Κοινωνικής Προστασίας του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας ως προς την πρόταση αυτή.

4. Τέλος, και ως ευρύτερη παρατήρηση, η Ο.Κ.Ε. επισημαίνει την ανάγκη να εξεταστεί και το φαινόμενο των πολλαπλών διακρίσεων, δηλαδή των διακρίσεων που υφίσταται ορισμένο πρόσωπο για περισσότερους από έναν απαγορευμένους λόγους διάκρισης π.χ. ηλικία και αναπηρία ή διαφορετική θρησκεία¹².

Προτάσεις για την αναθεώρηση άλλων διατάξεων

Πέραν της επανάληψης της πρότασης της έκθεσής της του έτους 2005 για την επανεξέταση ρυθμίσεων άλλων νόμων που ενδεχομένως εισάγουν άμεσες ή έμμεσες διακρίσεις από αρμόδια προς τούτο επιτροπή, η Ο.Κ.Ε. υπογραμμίζει τη σημασία του εντοπισμού και της τροποποίησης ή κατάργησης διατάξεων νόμων από τις οποίες απορρέουν άμεσες ή έμμεσες διακρίσεις.

Το γεγονός ότι υφίστανται νομοθετικές διατάξεις που πιθανόν συνιστούν άνιση μεταχείριση προκύπτει και από τα πορίσματα του Συνηγόρου του Πολίτη, ο οποίος έχει προς το παρόν αντιμετωπίσει τις περισσότερες περιπτώσεις εφαρμογής του νόμου στην πράξη. Με αφορμή συνεπώς τις διαπιστώσεις του Συνηγόρου του Πολίτη, που περιλαμβάνονται τόσο στην Έκθεσή του για το έτος 2005 όσο και στην Έκθεσή του για το έτος 2006 και από τις οποίες μπορούν να αντληθούν και τα περισσότερα συμπεράσματα σχετικά με τις ανάγκες βελτίωσης του σχετικού θεσμικού πλαισίου, διαφαίνεται ότι οι εξής κατηγορίες ρυθμί-

11. Σχετική παρατήρηση διατυπώνουν και το ΙΜΔΑ, η ΕΕΔΑ και το Κέντρο «Αντιγόνη».

12. Σχετική παρατήρηση διατυπώνει και η Μ.Κ.Ο. για άτομα άνω των 50.

σεων θα πρέπει να εξεταστούν με ιδιαίτερη προσοχή:

(1) Διαφορετική μεταχείριση των αλλογενών Ελλήνων πολιτών στους τομείς της έκδοσης διοικητικών αδειών (παράδειγμα: μετατροπή άδειας οδήγησης που έχει εκδοθεί στις χώρες προέλευσής τους), στον τομέα της εργασίας (παράδειγμα: διορισμός δικηγόρου μετά πάροδο ορισμένου χρόνου από την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση), στον τομέα της εκπαίδευσης (παράδειγμα: ειδικό καθεστώς εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση για τους ομογενείς) και στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης (ειδικές ρυθμίσεις για τους ομογενείς).

(2) Η μη υπέρβαση ορισμένου ανώτατου ορίου ηλικίας για την άσκηση συγκεκριμένου επαγγέλματος (παράδειγμα: εγγραφή ασκούμενου δικηγόρου στον κατάλογο του οικείου Δικηγορικού Συλλόγου), την πρόσληψη σε φορείς με δημόσιο σκοπό ή το διορισμό στο Δημόσιο και τα νπδδ.

(3) Η υποχρεωτική αποχώρηση από την υπηρεσία λόγω της συμπλήρωσης ορισμένου ορίου ηλικίας. Το υποχρεωτικό όριο σε ορισμένες περιπτώσεις προβλέπεται και στο ίδιο το Σύνταγμα (δικαστές και καθηγητές πανεπιστημίου) με αποτέλεσμα να είναι ορατή στο μέλλον μία ακόμη περίπτωση σύγκρουσης συνταγματικών διατάξεων με διατάξεις του κοινοτικού δικαίου.

(4) Η απαίτηση προσκόμισης πιστοποιητικού υγείας προκειμένου να προσληφθεί κάποιος στο Δημόσιο, απαίτηση που δείχνει να καλύπτει πολύ περισσότερες περιπτώσεις από αυτές στις οποίες συντρέχει απόλυτη ανάγκη (αρχή της αναλογικότητας).

Στο πλαίσιο αυτό η Ο.Κ.Ε θεωρεί ότι η

πρωτοβουλία που έλαβε το Τμήμα Ισότητας Ευκαιριών της Δ/σης Κοινωνικής Προστασίας του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας να αποσταλεί ερωτηματολόγιο προς τις Διευθύνσεις Επιθεώρησης της χώρας με σκοπό τη συγκέντρωση των απόψεων των Επιθεωρητών Εργασίας σε σχέση με την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, αλλά ιδίως η πρωτοβουλία να αποστείλει εγκύκλιο (200506/14.7.05) προς όλες τις δημόσιες υπηρεσίες και τους εμπλεκόμενους¹³ προκειμένου να καταγράψουν τις διατάξεις που δε συμβιβάζονται με την αρχή της ίσης μεταχείρισης και εκείνες που αφορούν δικαιολογημένη διαφορετική μεταχείριση και, στη συνέχεια, να ενημερώσουν την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, είναι ιδιαίτερα θετική και εναρμονίζεται με τη σχετική πρόταση της έκθεσης της Ο.Κ.Ε. για το 2005.

Με δεδομένη τη σημασία της τελευταίας αυτής πρωτοβουλίας, η Ο.Κ.Ε. θεωρεί ότι αυτή θα πρέπει να εξελιχθεί οργανωμένα και συστηματικά και να αξιοποιηθεί στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, με τη συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων και με στόχο την αποτελεσματική βελτίωση του σχετικού θεσμικού πλαισίου. Επιπλέον, η Ο.Κ.Ε. επαναλαμβάνει την προθυμία της να συμβάλλει στη διαδικασία εξέτασης και τροποποίησης των διατάξεων αυτών.

Επίσης, με αφορμή τις διαπιστώσεις του Συνηγόρου του Πολίτη της έκθεσής του για το έτος 2006, η Ο.Κ.Ε. σημειώνει ότι είναι βέβαιο ότι πολλές περιπτώσεις διαφορετικής μεταχείρισης, με χαρακτηριστική αυτή της διάκρισης λόγω ιθαγένειας που ρητώς επιτρέπεται από το άρθρο 4 παρ. 2 Ν. 3304/05, δεν απαγορεύονται μεν από το

13. Υπουργεία, περιφερειακές αρχές, νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις, δήμους, ανεξάρτητες αρχές και συλλογικά όργανα κοινωνικών εταίρων. Την πρωτοβουλία αυτή σημειώνει και το ΙΜΔΑ.

νόμο αυτό, αλλά δημιουργούν σημαντικές δυσχέρειες στη συμμετοχή των ατόμων στην οικονομική και κοινωνική ζωή. Έτσι, λ.χ. ο Συνήγορος του Πολίτη στην ειδική του έκθεση για το 2006 διαπιστώνει, ότι η μη έκδοση πιστοποιητικού γεννήσεως για τα παιδιά αλλοδαπών πολιτών που γεννήθηκαν στην Ελλάδα είναι αντίθετη στο Ν. 3304/05, συνεπάγεται την αδυναμία εγγραφής των αλλοδαπών πολιτών στα δημοτολόγια και δημιουργεί στην πράξη σοβαρά προβλήματα ομαλής συμβίωσης των αλλοδαπών -ενηλίκων και παιδιών- που διαμένουν νόμιμα στη χώρα. Άλλα παραδείγματα μπορούν να αποτελέσουν η χορήγηση πολυτεχνικών επιδομάτων ή η απαλλαγή από το φόρο κατά την απόκτηση

πρώτης κατοικίας¹⁴.

Η Ο.Κ.Ε. θεωρεί ότι και η καταγραφή τέτοιων διατάξεων, που εισάγουν επιπτώσεις μεν κατά το Ν. 3304/05 διακρίσεις, αλλά προκαλούν εμπόδια στην αξιοπρεπή διαβίωση και την ανάπτυξη της προσωπικότητας των ατόμων, είναι αναγκαία για τη βελτίωση των δυνατοτήτων συμμετοχής όλων στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας, ενόψει και υπό το πρίσμα των διεθνών συνθηκών που έχει επικυρώσει η χώρα μας.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ Ο.Κ.Ε.

Χρήστος Πολυζωγόπουλος

---

14. Τέτοιες περιπτώσεις επισημαίνει και η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, με αναφορά και σε σχετικές δικαστικές αποφάσεις: (α) 1913/2007 απόφαση του Τριμελούς Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών για την απαλλαγή από την καταβολή φόρου μεταβίβασης για αγορά πρώτης κατοικίας, (β) αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) της 15.2.06 στην υπόθεση Niedzwiecki κατά Γερμανίας και Okrisz κατά Γερμανίας, με τις οποίες κρίθηκε ότι η μη χορήγηση οικογενειακού επιδόματος σε αλλοδαπό αντίκειται στην Ευρωπαϊκή Συνθήκη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και (γ) απόφαση του ΕΔΔΑ της 30.9.2003 στην υπόθεση Koua Poirrez κατά Γαλλίας, με την οποία κρίθηκε ότι μη χορήγηση επιδόματος αναπηρίας σε αλλοδαπό αντίκειται στην ΕΣΔΑ. Επιπλέον η Ύπατη Αρμοστεία επισημαίνει προβλήματα που παρατηρούνται κατά τη χορήγηση πολυτεχνικών επιδομάτων από τον ΟΓΑ σε πρόσφυγες, ανιθαγενείς και νόμιμα διαμένοντες μετανάστες, σημειώνοντας παράλληλα ότι το άρθρο 39 παρ. 5 στ. Ν. 2459/97 που προβλέπει ότι το πολυτεχνικό επίδομα χορηγείται στους αλλοδαπούς που διαμένουν νόμιμα και μόνιμα στην Ελλάδα αλλά μόνον εφόσον τα παιδιά τους έχουν την ελληνική υπηκοότητα είναι αντίθετο στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ ΑΠΕΥΘΥΝΘΗΚΕ Η Ο.Κ.Ε.
ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ ΤΗΣ ΓΝΩΜΗΣ

A/A	ΦΟΡΕΙΣ-ΙΔΡΥΜΑΤΑ	ΑΠΕΣΤΕΙΛΑΝ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
1	Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ)	✓
2	Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι (ΕΠΣΕ)	
3	Ελληνικό Τμήμα της Διεθνούς Αμνηστίας	
4	Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου	✓
5	Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (Ι.ΜΕ.ΠΟ)	

A/A	ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ	ΑΠΕΣΤΕΙΛΑΝ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
1	50+ Ελλάς	✓
2	Bangladeshi Community	
3	Greek-Georgian Cultural Association "Caucasus"	
4	SOS Ρατσισμός	
5	The Indigenous Africans Development Association, Greece (IADAG)	
6	Αιγυπτιακή Κοινότητα Ελλάδας	
7	Αιθιοπική Κοινότητα Ελλάδας	
8	Αρμενική Εθνική Επιτροπή Ελλάδας	
9	Βουλγαρική Κοινότητα	
10	Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών	
11	Δίκτυο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Παιδιού	
12	Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑΕΑ)	
13	Ελληνική Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Ξενοφοβίας και της μη Ανοχής Θεσσαλονίκης	

14	Ελληνική Ομάδα για τα Δικαιώματα των Μειονοτήτων (ΕΟΔΜ)	
15	Ελληνική Ομοφυλοφιλική Κοινότητα	
16	Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες	
17	Ελληνικό Φόρουμ Μεταναστών	
18	Ελληνομολδαβικός Σύνδεσμος	
19	Ένωση Εργαζομένων Αιθίοπων στην Ελλάδα	
20	Ένωση Πολιτών για την Παρέμβαση	
21	Ένωση Φιλιππινέζων Ελλάδας ΚΑΣΑΡΙ	
22	Ιατρικό Κέντρο Αποκατάστασης Θυμάτων Βασανιστηρίων	*
23	Καθολική Εκκλησία	
24	Κέντρο Έρευνας και Υποστήριξης Θυμάτων Κακοποίησης και Κοινωνικού Αποκλεισμού (ΕΚΥΘΚΚΑ)	
25	Κέντρο Αποκατάστασης Θυμάτων Βασανιστηρίων και άλλων Μορφών Κακομεταχείρισης	
26	Κέντρο Πληροφόρησης & Τεκμηρίωσης για το Ρατσισμό, την Οικολογία, την Ειρήνη και τη Μη-Βία «ΑΝΤΙΓΟΝΗ»	✓
27	Κοινότητα Γκάμπιας	
28	Κοινότητα Κένυας	
29	Κοινότητα Κογκολέζων Ελλάδας	
30	Κοινότητα Νιγηριανών Ελλάδας	
31	Κοινότητα Πακιστάν	
32	Κοινότητα Σενεγάλης "SENAAT"	
33	Κοινότητα Σουδανών Ελλάδας	
34	Μουφτία Κομοτηνής	
35	Ομοσπονδία Εθελοντικών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων Ελλάδος	
36	Ομοφυλοφιλική Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδας	*
37	Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ελλήνων ΡΟΜ (ΠΑΣΥΝΕΡ)	

38	Ρωσικό Κέντρο	
39	Σουδανική Κοινότητα Ελλάδας	
40	Στέκι Πολιτισμού Αλβανών Μεταναστών	
41	Σύλλογος "El Sol De Cuba"	
42	Σύλλογος Μαροκινών Ελλάδας	
43	Σύλλογος Ουκρανών «Η Γη του Πελαργού»	
44	Σύλλογος Παλαιστινίων Εργαζομένων	
45	Σύλλογος Σύρων Μεταναστών	
46	Σύλλογος Τυνησίων Ελλάδας	
47	Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους πρόσφυγες	✓
48	Φόρουμ Αλβανών Μεταναστών στην Ελλάδα	

✓: Γνωστοποίησαν στην Ο.Κ.Ε. απόψεις (προφορικώς ή γραπτώς).

*: Όρισαν πρόσωπο επαφής.

Στην Ολομέλεια της 3ης Ιουλίου 2007 παρέστησαν τα κάτωθι Μέλη
της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής:

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Πολυζωγόπουλος Χρήστος

ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΙ

Παπαντωνίου Κωνσταντίνος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Λιόλιος Νικόλαος
Μέλος Δ.Σ. ΠΑ.Σ.Ε.Γ.Ε.Σ.

Στεφάνου Ιωάννης
Εκπρόσωπος Σ.Ε.Β.

Α' ΟΜΑΔΑ

Δεληγιάννης Φωκίων
Εκπρόσωπος Σ.Ε.Β.

Μπαρδάνη Ρένα
Εκπρόσωπος Σ.Ε.Β.
σε αναπλήρωση του
Κυριαζή Χάρη
Εκπροσώπου Σ.Ε.Β.

Τορτοπίδης Αντώνης
Εκπρόσωπος Σ.Ε.Β.

Αντζινάς Νικόλαος
Εκπρόσωπος Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.

Ντουτούμης Γεώργιος
Εκπρόσωπος Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.
σε αναπλήρωση του
Ασημακόπουλου Δημητρίου
Προέδρου Δ.Σ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.

Σκορίνης Νικόλαος
Γενικός Γραμματέας Δ.Σ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.

Μαντζουράτος Δημήτριος
Εκπρόσωπος Ε.Σ.Ε.Ε.
σε αναπλήρωση της
Ζούλοβιτς Μαργαρίτας
Εκπροσώπου Ε.Σ.Ε.Ε.

Κεφάλας Χαράλαμπος
Εκπρόσωπος Ε.Σ.Ε.Ε.

Χαντζαρίδης Κωνσταντίνος
Γενικός Γραμματέας Ε.Σ.Ε.Ε.

Τσατήρης Γεώργιος
Ένωση Ελληνικών Τραπεζών

Β' ΟΜΑΔΑ

Βουλγαράκης Δημήτριος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Γκουτζαμάνης Κωνσταντίνος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Κολεβέντης Φώτης
Γ.Σ.Ε.Ε.
σε αναπλήρωση του
Πουπάκη Κώστα
Γ.Σ.Ε.Ε.

Κουτσιμπογιώργος Γεώργιος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Λαναρά Ζωή
Γ.Σ.Ε.Ε.

Λιονάκης Μανούσος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Πολίτης Δημήτρης
Γ.Σ.Ε.Ε.

Πούπκος Ιωάννης
Γ.Σ.Ε.Ε.
σε αναπλήρωση του
Παναγόπουλου Ιωάννη
Προέδρου Γ.Σ.Ε.Ε.

Τούσης Αθανάσιος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Αποστολόπουλος Αναστάσιος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Ηλιόπουλος Ηλίας
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Ξενάκης Βασίλειος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Σπανού Δέσποινα
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.
σε αναπλήρωση του
Βρεττάκου Ηλία
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Γ' ΟΜΑΔΑ

Λίτσος Φώτης
Μέλος Δ.Σ. ΠΑ.Σ.Ε.Γ.Ε.Σ.

Γωνιωτάκης Γεώργιος
Πρόεδρος Δ.Σ. Γ.Ε.Σ.Α.Σ.Ε.

Γκίνης Σοφοκλής
Γενικός Γραμματέας Γ.Ε.Σ.Α.Σ.Ε.
σε αναπλήρωση του
Κουκουλάκη Ζαχαρία
Μέλους Δ.Σ. Γ.Ε.Σ.Α.Σ.Ε.

Σωτηρακόπουλος Βασίλειος
Μέλος Δ.Σ. Π.Ι.Σ.

Τσεμπερλίδης Νικόλαος
Πρόεδρος Δ.Σ. Κ.Ε.Π.Κ.Α.

Γαζή Γιώτα
Μέλος Δ.Σ. Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.

Γιαννακόπουλος Βασίλειος
Εκπρόσωπος Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.

Σωτηρίου Ιωάννης
Εκπρόσωπος Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

Παπανίκος Γρηγόριος

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ & ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ Ο.Κ.Ε.

Για κάθε πληροφορία σχετικά με το έργο και τη λειτουργία της Ο.Κ.Ε. είναι στη διάθεσή σας το Τμήμα Δημοσίων & Διεθνών Σχέσεων της Επιτροπής, υπό τη διεύθυνση της Δρος Μάρθας Θεοδώρου.

Τηλ.: 210 9249510-2, Fax: 210 9249514, e-mail: ipr@oke-esc.eu

